ÇANAKKALE BOĞAZI: ÖZET VE KRONOLOJİ

Prof. Dr. Halil İnalcık*

Boğazlarda egemenlik ve serbest geçiş sorunu, 1300'den beri tarihin ana konularından biri olmuştur. Boğazlar sorunu, İstanbul'a egemen devlet, ilkin Bizans, sonra Osmanlı için daima hayatî bir sorun olarak ortaya çıkmış, İstanbul'u Akdeniz ve Karadenizden gelecek tehditler karşısında güvenlik içinde tutmak, binbeşyüz yıl bu devletlerin öncelikli bir sorunu olmuştur. Boğazlar sorunu, tarih boyunca, İstanbul'da egemenlik konusundan ayrı düşünülemez. Boğazlar ve İstanbul 1204'de Gelibolu Boğazı'nı geçen Akdeniz'in üstün deniz gücü Haçlılar (Venedik vb.) tarafından ele geçirilmiştir. 1915'te üstün deniz gücüne sahip İtilaf Devletleri aynı şeyi deneyeceklerdir.

Doğu-Roma (Bizans) devleti, Anadolu'yu ele geçiren (1071) Türklere karşı mücadelesinde Boğazlarda egemenliği bir ara kaybetmiş (Süleymanşâh'ın İznik sultanlığı döneminde 1087-1097), sonra Haçlıların ve Komnenlerin karşı saldırısı sonucu egemenliğini yeniden kurabilmiştir. Batı Anadolu'yu Ege'ye ve Çanakkale Boğazı'na kadar fetih eden *Uc* Türkmen deniz beyliklerinden Karesi (bu isim Paleokastron bölgesinde Achyraus'dan çıkmış olmalı) oğulları, Gelibolu Boğazı'nın doğu kıyılarında yerleştiler. Boğazı geçip Trakya'ya akınlara başladılar; bir ara, 1305'de Boğaz'ın batı yakasında Maydos-Eceabad'ı ele geçirdiler. Katalanlarla beraber Gelibolu'dan Trakya'da seferlere başladılar. O zaman İstanbul'da Bizans idaresi, Gelibolu Boğazı'na kadırgalarını gönderip devamlı devriye ile geçişi önlemeye çalıştı. 1337'de Trakya'ya geçmeyi başaran 1500 kişilik Karesili bir grup imha edildi.

Osmanlılar, İstanbul Boğazı'nın doğu kıyısına, Üsküdar'dan Yoros (Hieros)'a kadar 1329 Pelekanon (Gebze'de) savaşından sonra yerleştiler ve Boğaz'dan geçişte 1352'de Bizans'a karşı Cenevizliler ile işbirliği yaptılar. Gelibolu Boğazı'nda yerleşen Karesioğulları ile İstanbul Boğazı doğu kıyısında yerleşen Osmanoğulları karşısında Bizans için Boğazlar sorunu, Trakya'ya geçişleri önlemek, Türkler içinse Batı kıyısına ("Asra Yaka"ya) güvenlikle geçebilmekti. Başka deyimle, 1453'te İstanbul Osmanlı egemenliği altına geçinceye kadar Boğazlar sorunu böyle bir nitelikte idi.

Osmanlılar Rumeli'de yerleşince (1354 Gelibolu Fethi, 1361 Edirne fethi) Boğaz'ın bir yakasından öbür yakasına serbest geçiş başlıca problem oldu. Bizans ve Venedik kadırgalarıyla Boğazlarda devriye gezerek buna engel olmaya çalışıyorlardı. Sultan Orhan (1324-1362)'dan itibaren Osmanlılar Cenevizlilere ticaret imtiyazı (kapitülasyon) verdiler, Boğaz geçişinde Ceneviz gemileri-

* Bilkent Üniversitesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

ni kiralıyorlardı. Osmanlı devleti Bizans'ı dost veya haracgüzar-bağımlı duruma getirdiği sürece, bir taraftan öte tarafa geçiş serbest idi (Bizans'ın bağımlılık dönemi: 1372-1394). Osmanlı-Bizans ilişkilerini başlıca bu geçiş problemi belirlemiştir. Avrupa Haçlı-Bizans ittifak dönemlerinde (1396 Niğbolu, 1444 Varna) Osmanlı kuvvetlerinin Anadolu'dan Rumili'ne geçişi tehlikeli bir hal alıyordu. İlk kez Yıldırım Bayezid zamanında Gelibolu limanı, hem Anadolu-Rumeli geçişlerini korumak, hem de Gelibolu Boğazı'ndan yabancı gemilerin geçişini kontrol etmek amacıyla yeni istihkâmlarla güçlendirildi. Venedik buna karşı çıktı. 1416'da Venedik donanması bir baskınla istihkâmları yıkma girişiminde bulundu. Gelibolu Boğazı'nda Gelibolu (1354), İstanbul Boğazı'nda *Güzelce Hisar* (Anadolu Hisarı, 1396) ve *Rumili Hisarı* (1452) geçişte güvenlik sağlamak amacıyla inşa edildi. Osmanlı devleti o zaman, Boğazlar Sorunu'na bu önlemlerle bir çözüm bulmayı denedi.

Osmanlı devletini ortadan kaldırmak amacıyla Bizans-Avrupa Haçlı ittifaklarında (1359-1366, 1394-1396, 1443-1444) müttefik donanmaları Boğazlardan serbestce geçip Karadeniz sahillerinde Kara ordusuyla işbirliği yapmayı denediler. Kilit noktaları Gelibolu ve İstanbul'du. 1366'da Haçlı-Bizans ittifakı Gelibolu'yu işgal etti. Bu hayatî stratejik kaleyi elde tutmak Osmanlı diplomasisinin başlıca kaygısı olmuştur. Bizans hanedanı içinde kavga sonucu, 1376'da Gelibolu Osmanlı'ya geri verilmiştir. Yıldırım Bayezid 1394'de, Fâtih Sultan Mehmed 1453'de, İstanbul alınmadıkca ülkenin iki parçası, Anadolu ve Rumeli devamlı tehlike altındadır, diyerek çözümün İstanbul'u almak olduğunu ifade etmişlerdir. Fâtih'ten önce Yıldırım Bayezid (1394-1402), Musa Çelebi (1411) ve II. Murad (1422) İstanbul'u kuşatıp fetih girişiminde bulundular.

Osmanlı İmparatorluğu için varlık sorunu, İstanbul'u almak ve Boğazları tahkîm ederek yabancı seyrüseferini kontrol edebilmekti. Bayezid döneminde kontrol işi yürümedi, bunu Fâtih başardı. İstanbul kuşatması bozgunla bitebilirdi. Venedik donanması Agriboz'a varmış, İstanbul'a harekete hazırlanıyordu. Gelibolu Boğazı'nda kontrol Osmanlı'nın elinde değildi, Venedik donanması serbestce geçip İstanbul önüne gelebilirdi. İstanbul kuşatmasında âcil bir sonuç elde etme zorunluluğu vardı, 27 Mayıs günü yapılan harp meclisinde son bir genel taarruz kararı verildi ve 56 günlük kuşatma fetihle neticelendi (29 Mayıs 1453). Fâtih, İstanbulun güvenliği için Ege Denizi'nde egemen olmanın zorunlu olduğunu görmüş, Midilli, Sakız ve Rodos'a karşı donanmasını göndermiştiri (1454). 1454-1462 yıllarında Ege'de özellikle kuzey Ege adaları (Bozcaada, Imroz, Limni, Taşoz, Semendirek ve nihayet 1462'de Midilli) üzerinde egemenliğni kurmuştur (1456'da Papalık donanması bu adaları alıp İstanbul'u tahdit etmişti. Bu harekâta Venedik katılmadı). İstanbul fethinin hemen akabinde Fâtih, Venedik'le uzlaştı, ticaret imtiyazlarını yeniledi (1454). Bu üstün deniz gücüne karşı, Mora'da karşılaşmalar, 1463'e kadar genel bir savaşla sonuçlanmadı. 1463'de savaş patlak vermeden önce Fâtih önlemlerini almış, güçlü bir donanma vücuda getirmiş, Boğaz'da karşılıklı *Sultâniye* (Çanakkale) ve *Kilidülbahr* (Eceâbâd) kalelerini inşa ederek Boğazı geçilmez bir konuma getirmişti.

Venedik'le çeşitli sahnelerde 16 yıl süren mücadelede Fâtih, Ege'de Venedik'in temel deniz üssü Agriboz adasını alarak rakibine bir darbe vurmuş, fakat Sakız'a ve Ege'nin Akdeniz kapısı Rodos'a karşı harekât (1480) sonuç vermemiştir. Ege'nin bu iki adasının fethi, Kanunî ve halefi zamanına kalmıştır. Türkiye tarihinde Boğazlarda tam egemenlik ilk kez Fâtih zamanında gerçekleşmiş, Ege'de egemenlik mücadelesi ise yüzyıl (1463-1566) almıştır. Venedik bir kez daha Girit Savaşı sırasında 1656'da Bozaada'yı (Tenedos) zaptederek Boğazı ve İstanbul'u tehdit altına sokacak, Venedik-Osmanlı savaşı sırasında, 1683-1699 savaş döneminde Venedik donanması Ege Denizi'nde başarılı harekâtta bulunacaktır (Osmanlı Nakşa-Naxos Bozgunu). İstanbul'un güvenliği bakımından Boğazların ve Ege adalarının hayatî stratejik önemi bu dönemde belli olmuştur.

Fâtih bir yandan Venedik ve Haçlılara karşı Akdeniz tarafında Gelibolu Boğazı'nı kalelerle berkitirken, öbür yandan İstanbul'u Karadeniz'den gelebilecek bir saldırıya karşı korumak üzere İstanbul Boğazı'nı berkitmeye önem verdi. İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'den giriş noktasında, Anadolu-Kavağı üzerindeki tepede Bizans döneminden kalan (sonraları Ceneviz eline geçmiştir) güçlü Hieros (Yoros) kalesi bulunuyordu. Fâtih'ten çok önceleri. Orhan (1324-1362) döneminde Boğaz'ın Anadolu sahili Yoros'tan Üsküdar'a kadar Osmanlı egemenliği altına girmiş (1329), 1403 antlaşmasıyla tekrar Bizans eline geçmiş, Sultan Mehmed I döneminde Osmanlılarca yeniden işgal edilmiştir. Cenevizlilerle dostca ilişkiler nedeniyle Yoros kalesi Ceneviz elinde kalmıştı. Yoros kalesi, Fâtih zamanında Pera teslim olduğu sırada (3 Haziran 1453) Osmanlı egemenliği altına geçmiştir. İstanbul Boğazı'nda ikinci savunma hattını, Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı (1396) *Güzelce-Hisar* (Anadolu Hisarı) ve karşısında Fâtih'in yaptırdığı Rumeli-Hisarı (1452) oluşturur. 17. yüzyılda Kazaklar, Boğaziçi'nde Yeniköy ve Tarbya'ya kadar gelmiş, fakat bu hattı zorlamamışlardır. Fâtih, Karadeniz kıyılarında, İsfendiyar beyliğini (Kastamonu, Sinop) (1461), Komnen Rum imparatorluğunu (1461 Trabzon), İtalyan kolonilerini (Amasra 1460, Kırım'da Kefe ve etrafı, Tana-Azak 1475, Çerekizstan'da Anapa ve Kopa 1479) son vermiş, Boğdan'ın (1455) ve Kırım Hanlığının (1475) bağımlılığını sağlamış, Karadeniz'i bir "Osmanlı Gölü" haline getirmiştir. 1550'lerde ve özellikle 1610'larda kuzeyden Kazak saldırıları başlayıncaya kadar, Karadeniz ve İstanbul Boğazı tam güvenlik içerisinde idi. 1624'de Kazaklar şaykalarıyla Boğaz'a girmiş, Sarıyer, Tarabya ve Yeniköy'ü yağmalamışlar, İstanbul'u korku almıştır. Zaparog ve Don Kazakları, Moskova hizmetinde Rusya'nın Karadeniz'e inişi hareketinde öncü olmuşlardır.

İstanbul ve Çanakkale Boğazları, 1683-1699 Viyana'dan "Ric'at" döneminde, iki taraftan tehlike altına girmiştir. "Büyük Ric'at"ta Avusturya orduları Belgrad'ı almış (1688), Üsküp önlerine kadar Rumili'ni istilâ etmiş (1689) ve İstanbul yolunun açıldığı kanısıyla Osmanlı pâyitahtını ele geçirmek için Lehistan ile plân yapmıştı. Pâdişah bu tehlike karşısında tüm müslümanları silâh altına çağıran *nefîr-i 'âm* ilân etti. Akdeniz'de Avusturya müttefiki Venedik, 250 yıl önce Osmanlı'ya terk etmek zorunda kaldığı yerleri (Mora yarımadası, Atina) almış, donanması yeniden Ege'de görünmüş, İstanbul bu yandan da tehlike altına girmiştir. Osmanlı devletinin çökme halinde olduğuna inanan Fransa'nın Büyük Kıralı, *Le Roi Très-Chretien* XIV. Louis, haçlı dönemlerinde Fransızların Levant'ta, özellikle İstanbul'da egemenlik yıllarını hatırlayarak, İstanbul'u rakiplerine bırakmamak için plânlar yapmaya başladı[1]. Girit Savaşı (1684-1669) sırasında Fransa Kandiye önüne oldukça güçlü bir donanma (1000 asker, 840 top) gönderdi, bozguna uğradı (1669 yazı): büyük Akdeniz gücü görüntüsü sürdüren Fransa, daha sonra Amiral Duquesne'i gönderip Cezayir ve Sakız'ı bombardıman etti (1681, 1683).

Rusya'nın Osmanlı'ya karşı Kutsal Liga'ya katılması (1686) ve Azak kalesini almasıyla (1696) beraber Rusya, ilk kez Karadeniz'de görünmüş, Prut savaşını kaybetmesi üzerine (1717) Azak'ı geri vermek zorunda kalmış, fakat Avusturya ile ittifak halinde 1736 savaşında Rus orduları ilk kez Kırım Yarımadasını istilâ etmiştir. 1768-1774 savaşında Rus ordusu bir akında Kırım Hanlığını istilâ etmiş (1771), Rumeli'nde Varna'ya kadar gelmiş, Akdeniz'e kadar inen donanması (1770'de Çeşme önünde Osmanlı donanmasını yakması), Küçük-kaynarca antlaşmasıyla (1774) Kuzey Karadeniz'de kilit noktalarını (Kerç, Yenikale, Azak) almış ve 1783'de Kırım Hanlığını ve ona tâbi Kuzey Karadeniz kıyı ülkelerini tamamiyle ele geçirerek (1783) Boğaz ve İstanbul'u doğrudan doğruya tehdit eder bir duruma gelmiştir.

---

[1] Bu konuda değerli bir eseri Faruk Bilici'ye borçluyuz: *XIV. Louis ve İstanbul'un Fetih Tasarısı*, Ankara: TTK 2004.

Viyana seferinden (1683) sonra 16 yıl süren savaşlar sonunda 1699'da Karlofça'da yapılan görüşmelerde Rusya ile anlaşmaya varılamadı. 1700 tarihinde Rusya ile yapılan İstanbul antlaşmasında başlıca şu maddeler yer aldı: Kırım Hanlığı ile Rusya arasında Rusların eline geçmiş olan sınır kaleleri Doğan, Gazi Kerman, Şahin Kerman ve Nusret Kerman kaleleri geri verilecek (2. madde). Azak Kalesi ve etrafındaki kasteller Ruslar elinde kalacak (3. madde). Özü ve Azak ve Özü etrafındaki topraklardaki kasteller yıkılacak (5. madde). Kazaklar ve Kırım Tatarları barışa aykırı hareketlerden kaçınacak (4. madde). 1711'de Prut andlaşmasıyla Azak kalesi geri alınmıştır.

Osmanlı imparatorluğunu parçalamak için Batı Hristiyan âleminde yüzden fazla proje üretilmiş,[2] bunların çoğunda Fransa önde gelmiştir. XIV. Louis'in 1683 Viyana Bozgunu'ndan sonra İstanbul'u zaptetme projesi son derece ilginçtir.[3] 1686'da Fransız elçiliği hizmetinde E.G. d'Ortières'e, Osmanlı iskelelerinin, özellikle "İstanbul'un Kilidi" Çanakkale Boğazı ve İstanbul'un harita ve planlarını çizmesi ödevi verildi. D'Ortières, Çanakkale Boğazı haritasi ile buradaki kalelerin planlarını, tabya ve bataryaları, tüm ayrıntılarıyla çizmiştir.[4]

Özellikle, Boğaz geçmek için Bozaada ve Çanakkale Boğazı'nda kalelerin top menzilleri plânlarda gösterilmiştir. Tasarı, imparatorluk topraklarının nasıl paylaşılacağı üzeride ayrıntılı bir rapor içerir. Tasarıda, ilkin İstanbul'un zaptı öneriliyor. İstanbul'da evler ahşap olduğundan şehrin ateşe verilmesi tasarıda yer alıyordu. İstanbul Türk halkı çöllere sürülecekti.

Tasarıda, Çanakkale Hisarı gravüründe (s. 164, no. 47 ve 48) çanak biçiminde esas kule, deniz kıyısında duvarın alt kısmında top menfezleri ve bitiminde deniz kenarında büyük kule görünmektedir. D'Ortières raporunda Çanakkale geçildiği takdirde İstanbul'a varmak için önemli engel kalmayacağını belirtmiştir[5].

Napolyon harpleri sırasında bir ara Rusya, Avrupa işleri üzerinde hâkim bir durum kazandı, Napoleon, 1807'de Tilsit'te Çar ile bir araya geldiğinde Çar, İstanbul'un Rusya'ya tanınmasını istedi. Napoleon "bu dünya egemenliğini istemektedir", diye, reddetti. I. Dünya Savaşı'ndan önce yapılan anlaşmalarda İngiltere ve Fransa, isteksiz de olsa, Boğazlar ve İstanbul'u, Trakya ve Marmara sahillerindeki toprakları Çarlık Rusya'sına bırakmayı kabul ettiler.[6] İmroz ve Bozcaada'nın geleceği hususunda Rusya'ya garanti verildi.

Çanakkale Savaşları Tarihi, Halil İnalcık Araştırmaları Kaynakçası

— Ahrweiler, H., *Byzance et La Mer*, Paris: 1966.
— Alexandrescu-Dersca, M.N.A., *La campagne de Timur en Anatolie, (1402)*, Bükreş: 1942.
— Allen, W.E.D., The *Ukraine*, Cambridge: 1940.
— Armaoğlu, F., *20. yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980*, 3. Baskı, Ankara: 1986.
— Aşıkpaşazade, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Ç. Atsız yay. İstanbul: 1949.
— Bağış, A.İ., *Britain and the Struggle for the Integrity of the Ottoman Empire, Sir Robert Airslie's Embassy to İstanbul, 1776-1794*, İstanbul: ISIS, 1984.
— Balard, M., "A propos de la bataille du Bosphore", Travaux et Mémories, IV (1970), 451-469.
— Barker, J.W., *Manuel II Palaeologus (1391-1425): A Studiy in Late Byzantine Statesmanship*, New Brunswick, 1969.

---

2 T.G. Djuvara, *Cent Projets de partage de la Turquie* (1281-1913), Paris 1914: Türkçe çevirisi, *Türkiye'yi Parçalamak için 100 Plan*, İstanbul: Damla yay. 1979, F. Bilici, *ibid.*, 49-117.

3 Bilici, ibid., 124.

4 Bilici, ibid., 145, vd. İstanbul tasviri, 175-309, planlar listesi 337-340.

5 Bilici, ibid., 165.

6 F. Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 114-116.

— Beldiceanu-Steinherr, I., "Un acte concernant la surveillance des Dardanelles" Institut Français de Damas, Bulletin d'Etudes Orientales, XXIX (1977), 17-24 (belgenin okunuşu hatalıdır).
— Berindei, M., "La Porte Ottoman-Face ayx Cosaques Zaporoques, 1600-1637", *Harvard Ukrainian Studies*, I-3 (Eylül) 1977/273-307.
— Bilici, F., *XIV. Louis ve İstanbul'un Fethi Tasarısı*, Ankara: TTK, 2004.
— Bilici, F., *La politique française en Mer Noire (1747-1789)*, İstanbul: 1992.
— Bostan, İ., *Osmanlı Bahriye Teşkilatı, XVII. yüzyılda Tersane-i Amire*, Ankara: TTK 1992.
— Cezar, M., *Osmanlı Tarihinde Levendler*, İstanbul: 1994.
— Chalkokondyles, *Histoire de la décadence de l'empire Grec et l'établissement de celuy de Turcs*, Paris: 1620.
— Danişmend, İ.H., *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-IV, İstanbul: 1963.
— Delilbaşı, M., *Selanik'in Venedik İdaresine geçmesi ve Osmanlı-Venedik Savaşı (1423-1430)*, *Belleten*, XL/160, 573-588.
— Dennis, G.T., "The Byzantine-Turkish Treaty of 1403", *Orientalia Christiana Periodica*, XXXIII (1967), 72-88.
— Dennis, G.T., *1403 Tarihli Bizans-Türk Andlaşması*, çev. Melek Delilbaşı, *A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIX/1-4 (1979), 153-166.
— Dudan, B., *Il dominio Veneziano di Levante*, Bologna: 1938.
— Duparc, P., *Recueil des instructions données aux ambassadeurs et ministres des France*, Paris: 1912.
— Enverî, *Dusturnâme-e; Enveri*. yay. Tahsin Yazıcı, Ankara: 1959.
— Fabris, A., "From Adianople to Constatinople, Venetian-Ottoman Diplomatic Missious, 1360-1453", *The Mediterranean Historical Review*, VII- 2 (Aralık 1992), 154-200.
— Fabris, A., *Venezia sapore d'Oriente*, Venedik: 1990.
— Fleet, K., "The Treaty of 1387 Between Murad I and the Genoese", BSOAS, LVI-1 (1973), 13-34.
— Gazanâme-i Halil Paşa, TKSM, Revan, no. 1482, 155b-162a. İngilizcesi: V. Ostapchuk, *Harvard Ukrainian Studies*, XIV-3/4 (Aralık 1990).
— Gibbons, H.A., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi, İstanbul: 1928.
— Gregoras, N., *Şehzade Halil'in Sergüzeşti*, çev. İskender Hoci, *TOEM*, I, 239-252.
— Gregoras, N., Rhomäische Geschichte, I-IV, çeviri ve Notlar, J.L., Van Dieten, Bibliothek der Griechischen Literatur, B. 9, Stuttgart, 1979.
— Halecki, O., *Un empereur de Byzance à Rome*, Varşova: 1930.
— Hammer, J.v.P., *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, çev. Mehmed Ata, I, II, İstanbul, H. 1329, 1336.
— Heyd, W., *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, çev. E.Ziya Karal, Ankara: 1975.
— Housley, N., (yay.) *Crusading in the Fifteenth Century: Message and Impact*, New York, 2004.
— Hrushevsky, M., *A History of Ukraine*, çev. O.J. Fredeyisken, New Haven: 1941.
— Inbaşı, M., *Ukrayna'da Osmanlılar: Kamaniçe Seferi ve Organizasyonu*, (1672), İstanbul: 2004.
— Iorga, N., *Notes et extraits pour servir à histoire des Croisades au XV. siècle*, I-III, Bucarest, 1915-1916.
— Iorga, N., *Privilegiul lu Mohammed al II lea petru Pera, "Analele Academici Romane*, ser. II (1913-1914), 85-88.
— İnalcık, H., "Edirne'nin Fethi", *Edirne Armağanı*, Ankara: TTK, 1964, 1-36.
— İnalcık, H., "Gelibolu", *Encyclopaedia of Islam*, (EI), II, 1010-1012.
— İnalcık, H., "İmtiyāzāt", EI2, III.
— İnalcık, H., "Lepanto in the Ottoman Documents" *II. Mediterraneo nella second metà del '500 alla Luce di Lepanto*, Frienze: L. Olschi.
— İnalcık, H., "Mehmed II", *İslam Ansiklopedisi*, VII, 506-533.
— İnalcık, H., "Murad II", *İslam Ansiklopedisi*, VIII, 598-615.
— İnalcık, H., "Ottoman Galata, 1453-1553", *Première Rencontre Internationale sur l'empire ottoman et la Turquie moderne*, İstanbul: L Institut Français d'Etudes Anatoliennes, 1991.
— İnalcık, H., "The Origin of the Ottoman-Russian Rivalry and the Don-Volga Canal, 1569", Les Annales de l'Université d'Ankara, I (1947), 47-106, Türkçe çeviri: *Belleten*, XIII (1948), 349-402.
— İnalcık, H., "The Question of the closing of the Black Sea under the Ottomans", Symposium on the Black Sea, Birmingham, March 19-20, 1978, *Arkheion Pontu*, 35 (Atina 1974), 74-110.
— İnalcık, H., "The Rise of the Turcoman Maritime Principalities and Crusades", *Byzantinische Forschungen*, IX (Amsterdam, 1985).
— İnalcık, H., *An Economic and Social History of the Ottoman Empire*, 1300-1914, ed. H. İnalcık, Cambridge: CUP, 1994.
— İnalcık, H., *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar*, I, Ankara: TTK 1954.
— İnalcık, H., *Sources and Studies on the Black Sea*, Cambridge, MA: 1995.
— Jacoby, D., "Catalans, Turcs et Venetiens en Romanie", *Studi Medievali*, III. seri, v. 15 (1974), 217-261.

— Kantakuzenos, Y., *Geschichte*, çeviri notlarla, G. Fatouros ve T. Krischer, I-III, Bibliothek der Griechischen Literatur, B. 21, Stuttgart, 1986.
— Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr*, yay. Orhan Ş. Gökyay, İstanbul: 1943.
— Kefeli İbrahim, *Tevârîh-ı Tatar Han*, yay. C. Seyid Ahmet Kırımer.
— Khodarkovsky, "The Arrival of the Kalmyks and the Muscovite Southern Frontier 1600-1670", *Russian History/Histoire Russe*, XV/2-4 (1988), 225-254.
— Klavijo, *Timur Devrinde Semerkand'a Seyahat*, çev. Ö. Rıza Doğrul, İstanbul: 1975.
— Kolodziejczyk, D., *Ottoman-Polish Diplomatic Relations, 15th-18th Centuries*, Leiden: The Ottoman Empire and Its Heritage series, 2000.
— Kurat, Akdes N., *IV.-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri*, Ankara: 1972.
— Kritovoulos, *History of Mehmed the Conqueror*, çev. C.T. Riggs, Princeton: 1954.
— Lapradelle, A. de, (ve başkaları), *Constantinople et les Détroits*, (Fransa Gizli Belgeleri), Paris: 1930.
— Leibniz, *Projet d'expédition d'Egypte*, Paris: 1864.
— Lemerle, P., *l'Emirat d'Aydin, Byzance et l'Occident*, Paris: 1957.
— Lemerle, P., *La Domination vénitienne à Thessalonique, "Misc. Giovanni Galbiart"*, Paris: 1957.
— Levy, A., "The Contribution of Zaporojhian Cossacks to Ottoman Military Reform: Documents and Notes", *Harvard Ukrainian Studies*, V-3 (Eylül 1982), 372-413.
— Luttrell, A., "The Hospitallers of Rhodes Confront the Turks: 1306-1421", yay. P.E. Gallagher, *Christians, Jews and Other Worlds*, Landham, New York, London.
— Manfroni, C., *Le Relazioni fra Genova, l'impero Bizantino e i Turchi*, Genova: 1898.
— Mehmed Neşri, *Kitab-i Cihan-nümâ*, haz. F.R. Unat-M.A. Köymen, I-II, Ankara, 1949-1957.
— Mehmed Şükrü, *Esfâr-i Bahriye-i Osmaniye*, I, İstanbul: 1306.
— Moorehead, A., *Gallipoli*, London: 1956.
— *Mühimme Defteri, no. 90.*, yay. Aykut, Bostan, Emecen, İstanbul: 1993.
— Müller, G., *Documenti sulle relazioni delle città Toscane, coll'Oriente Cristiano e coi Turchi, Fino all'anno XDXXXI*, Firenze: 1879.
— Nicol, D.M., *Byzantium and Venice*, Cambridge: CUP, 1988.
— Nicol, D.M., *The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453*, Londra: 1972.
— Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, Ankara: 1949.
— *Orientee Occidente tra medievo ed età moderna studi in onore di Geo Pistarino*, yay. L. Balletto, Genova: 1997.
— Ostapchuk, V., "The Ottoman Black Sea Frontier and the Relations of the Porte with the Polish-Lithuanian Commonwealth and Muscovy, 1622-1628", Tez, Harvard University 1989.
— Ostrogorsky, G., *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara: 1981.
— Ostrogorsky,, G., "Byzance, état tributaire de l'empire turc", ZRVI, V (1958), 40-58.
— Öztürk, Y., *Özü'den Tuna'ya Kazaklar*, İstanbul: Yeditepe Yay. 2004.
— Pegolotti, B., *La pratica della mercatura*, ed. A. Evans, Cambridge: 1936.
— Refik, A., "Açık Deniz Meselesi ve Azak Muhasarası", TTEM, XI-XII/17 (93), 261-275.
— Sathas, C.N., *Documents inédits relatifs à l'histoire de la Grèce au Moyen Age*, Paris: 1890.
— Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1517)*, I-II, Philadelphia: 1976.
— Silberschimidt, M., *Venedik Menbalarına Nazaran Türk İmparatorluğu'nun Zuhuru Zamanında Şark Meselesi*, çev. A. Cemal, İstanbul: 1930, Almancası: *Das orientalische Problem, ...*" Leipzig-Berlin 1923.
— Somuncuoğlu, S., *Don Kazakları*, İstanbul: 2004.
— Soysal, İ., *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları*, Ankara: TTK 1983.
— Taşlıklıoğlu, Z., *II. Murad'ın İstanbul Muhasarası Hakkında Bir Eser (Ioannes Kananos'un "6930 Hılkat yılı İstanbul Savaşı Tarihi")*, *İÜEF Tarih Dergisi*, VIII/11-12 (1955), 209-226.
— Tekindağ, Ş., *Osmanlı-Karaman Münasebetleri Hakkında Araştırmalar*, *İÜEF Tarih Dergisi*, XIII/17-18 (1962-1963), 43-76.
— *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Anonim, haz. N. Azamat, İstanbul: 1992.
— The *Kapudan Pasha*, Symposium held in Rethymnon, 7-9 January 2000, yay. E.A. Zachrariadou, Rethymnon 2002.
— Thiriet, F., *Régestes des déliberationes du Senat de Venise concermant la Romanie*, I-III, Paris: 1958.
— Tucci, U., *Tra Venezia e mondo turco. i mercanti, "Venezia e i Turchi"*, Milano: 1985, 38-55.
— Turan, O., *Tarihî Takvimler*, Ankara: TTK 1954.
— Turan, O., *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara: 1958.
— Turan, Ş., "Sakız'ın Türk Hâkimiyeti Altına Alınması", *Tarih Araştırmaları*, IV/6-7 (1966), 173-199.
— Turan, Ş., *Türkiye-İtalya İlişkileri*, I, İstanbul: 1990.
— Uzunçarşılı, İ.H., *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara: 1948.

© 2008 DEĞİŞİM YAYINLARI

Editör
Doç. Dr. Mustafa DEMİR

İç Düzen
D. Ali DERVİŞOĞLU

Kapak Tasarım
Aydın Yıldırım DURAN

I S B N
978-605-0042-01-6

1. Basım
İstanbul - Ocak 2008

Baskı - Cilt
Melisa Matbaası

DEĞİŞİM YAYINLARI
Çatalçeşme Sk. 52/2
Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: 0 (212) 514 29 71
Faks: 0 (212) 514 42 31

bilgi@degisimyayinlari.net
www.degisimyayinlari.net

Bu kitabın tüm yayın hakları DEĞİŞİM YAYINLARI'na aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, kopyalanamaz ve çoğaltılamaz.